

DWORKINO ALTERNATYVA BERLINO VERTYBIŲ PLIURALIZMUI

Aistė Noreikaitė, Alvydas Jokubaitis

Vilniaus universiteto
Filosofijos istorijos ir logikos katedra
Universiteto g. 9/1, LT-01513 Vilnius
El. paštas: aiste.noreikaite@fsf.stud.vu.lt,
alvydas.jokubaitis@takas.lt

Santrauka. Straipsnio tikslas – įrodyti, kad Ronaldo Dworkino vertybių monizmas laikytinas pagrįsta alternatyva Berlino pliuralizmui. Berlinas kritikavo monizmą dėl vertybių įvairovės redukcijos, polinkio į dogmatizmą ir sąsąjį su totalitariniais režimais politikoje. Dworkinas atmeta Berlino monizmo sampratą ir pateikia daug nuosaikesnės vertybių monizmo koncepcijos variantą. Rekonstruojant Dworkino išdėstytą pliuralizmo kritiką ir oponuojant Berlino pliuralizmo šalininkams – A. Plaw, J. Allenui, J. Gray'ui, M. Minow ir J. W. Singeriui – įrodinėjama, kad nuosaikus Dworkino vertybių monizmas leidžia geriau suprasti vertybes nei pliuralizmas. Straipsniu siekiama ginti šiuolaikiniame moralės ir politikos diskurse nepopuliarią ir dažniausiai aštriai kritikuojamą monizmo poziciją.

Pagrindiniai žodžiai: vertybių monizmas, vertybių pliuralizmas, Isaiah Berlinas, Ronaldas Dworkinas

Šiuolaikiniame praktinės filosofijos diskurse pliuralizmas dažnai suvokiamas kaip vienintelė adekvati vertybinė pozicija. Pagrindinius jo principus XX a. suformulavo Isaiah Berlinas, tapęs paradigminiu pliuralizmo mąstytoju. Berlino teigimu, egzistuoja daug skirtingų vertybių, kurios yra konceptualiai nebendramatės ir nesuderinamos, todėl gali susidurti neišsprendžiamuose konfliktuose (Berlin 1990: 11–13). Kitaip tariant, centrinis pliuralizmo koncepcijos bruožas – įsitikinimas, jog kai kurios vertybės iš principo negali būti suderintos, todėl jų susidūrimai yra neišvengiami. Pasak Berlino, dažnai susiduriame su sunkaus vertybinio pasirinkimo reikalaujančiomis situacijomis, kai negalime rasti teisingo atsakymo ir esame priversti aukoti

vieną vertybę kitos labui. Politiniais ir teisiniais sprendimais privalome riboti laisvę lygybės labui, gailestingumą – teisingumo labui, nekalbant apie tautų ir kultūrų įvairovę, atskleidžiančią vertybinių sistemų nesuderinamumą.

Berlino pliuralizmas atsiranda kaip opozicija monizmui – įsitikinimui, kad įmanoma išskirti vieną pagrindinę vertybę ar rasti vieną pamatinį principą, kuris taptų pagrindu visiems nuosekliai iš šio pagrindo kylantiems vertybiniam įsitikinimams bei leistų atmesti tuos, kurie jam prieštarauja. Kitaip tariant, pliuralistinė vertybių įvairovė tampa pagrindiniu argumentu prieš bet kokią filosofinį mėginimą konstruoti vieningą ir nuoseklią teoriją. Pasak Berlino, monistinės teorijos ne tik

yra dogmatiškos, bet praktikoje gali vesti į totalitarinius režimus. Negatyvi Antrojo pasaulinio karo patirtis Berliną skatino griežtai ir be išlygų kritikuoti monistinį mąstymą, o jo pasiūlytam vertybių pliuralizmui leidžia virsti bei išlikti vyraujančia pozicija. Kaip teigia Ronaldas Dworkinas, visi, kurie šiandien vis dar linksta manyti, kad regimoje vertybių įvairovėje ir prieštaringumuose įmanoma pasiekti harmoningą vienovę, „atrodo esą naivūs arba apgavikai, galbūt net pavojingi“ (Dworkin 2011: 2). Galima sakyti, kad senas ginčas tarp archilochiškų *lapių* ir *ežių*¹ išsprendė pirmųjų naudai.

Savo straipsniuose „Objektyvumas ir tiesa: geriau jais tikėkite“ („Objectivity and Truth: You’d Better Believe It“) (1996), „Ar liberalios vertybės konfliktuoja?“ („Do Liberal Values Conflict?“) (2001), „Harto *Post Scriptum* ir politinės filosofijos pobūdis“ („Hart’s Postscript and the Character of Political Philosophy“) (2004) bei 2011 metų veikalė *Teisingumas ežiams* (*Justice for Hedgehogs*) Dworkinas plėtoja poziciją, kuri atvirai oponuoja diskurso hegemonu virtusiam pliuralizmui. Mąstytojas nurodo konceptualinius ir praktinius pliuralizmo prieštaravimus, siūlo persvarstyti monizmo sampratą bei pamatyti jo stiprybes pliuralizmo atžvilgiu. Dworkino manymu, Berlino siūlomas pliuralizmas mato vertybes vien kaip istorinius

¹ VII a. pr. Kr. senovės graikų poetas Archilochas metaforiškai, tačiau taikliai nusako opozicijos tarp pliuralistų ir monistų probleminį mazgą: „Lapė žino daug dalykų, bet ežys žino vieną didelį dalyką“ (cit. iš Berlinas 1995: 333). Vėliau, atsispirdamas nuo šios antikos poeto ištaros, Isaiah Berlinas esė „Ežys ir lapė“ toliau plėtoja analogiją ir pliuralistus sinonimiškai vadiną lapėmis, o monistus – ežiais. Būtent šia analogija remiasi Berlinui oponuojančio Ronaldo Dworkino 2011 metų veikalas „Teisingumas ežiams“ (*Justice for Hedgehogs*).

ar empirinius reiškinius, bet neatsižvelgia į tai, jog vertybės visų pirma yra normatyvūs įsitikinimai, kuriais vadovaujamės veikdami. Todėl pliuralistai gali aprašyti skirtingas vertybes, bet ne prasmingai diskutuoti apie tai, kurios iš jų teisingos, nors būtent pastarasis yra aktualus moralės bei politikos klausimas. Jie laiko vertybių konfliktus neišsprendžiamais, tačiau tokiu būdu piešia pernelyg pesimistinį praktinės tikrovės vaizdą ir neigia mūsų atsakomybę šiuose susidūrimuose bent mėginti ieškoti jų sprendimo. Kritikuodamas pliuralistinį vertybių supratimą, Dworkinas pateikia savo alternatyvą. Pasak mąstytojo, mes ne tik susiduriame su vertybių konfliktais, bet ir jaučiame poreikį bei siekiame juos išspręsti. Mes ne tik stebime ir pripažįstame vertybių įvairovę pasaulyje, tačiau neišvengiamai keliamo klausimus, kurios iš jų priimtinausios ir teisingiausios bei kuromis turėtume vadovautis savo gyvenime. Kitaip tariant, monistinis siekis išspręsti skirtingų vertybių susidūrimus, rasti „vieną teisingą atsakymą“ yra neatsiejama mūsų moralinio mąstymo dalis.

Didžioji dalis į Berlino ir Dworkino debatą įsitraukusių mąstytojų Dworkino poziciją suvokia kaip filosofinį radikalizmą. Jie kritikuoja pastangas reabilituoti vertybių monizmą ir gina Berlino vertybių pliuralizmą². Šiuo straipsniu siekiama įrodyti, kad Dworkino pozicija – tai nuosaukus vertybių monizmo variantas. Dworkino nuosaukumas leidžia pagrįstai kritikuoti Berliną ir siūlyti stiprią alternatyvą jo

² Dworkinas kaltinamas neatsižvelgęs į praktinės tikrovės sudėtingumą (Minow, Singer 2010: 903) ir vertybių išsisknijimą istoriniuose bei kultūriniuose procesuose (Williams 2001: 93–94; Allen 2009: 484). Net pliuralizmo trūkumus pripažįstantis T. Nagelis nelinksta atvirai pritarti Dworkino pozicijai (Nagel 2001).

vertybių pliuralizmui. Pirmoje straipsnio dalyje dėstoma Dworkino kritika Berlino monizmo sampratos atžvilgiu ir pateikiami argumentai, kodėl monistinė Dworkino pozicija laikytina nuosaikia. Antroje dalyje rekonstruojama Dworkino išdėstyta vertybių pliuralizmo kritika ir siekiama parodyti, kad šio mąstytojo pozicija leidžia tiksliau kalbėti apie vertybes nei Berlino pliuralizmas. Įsitraukiama į pliuralistų ir monistų diskusiją bei stengiamasi sustiprinti dažniausiai kritikuojamą monizmo poziciją.

Kodėl Dworkino monizmas laikytinas nuosaikiu?

Kalbėdamas apie monizmą Berlinas pabrėžia negatyvias ar net tragiškas vertybinio monizmo pasekmes. Jo manymu, monizmas yra radikali pozicija, kuri redukuoja vertybinio gyvenimo įvairovę, dogmatiškai gina kokią nors vieną vertybių sistemą ir atmeta kitas. Šis vertybių monizmo vaizdinys skatina Berliną jį kritikuoti kaip neigiantį akivaizdžiai pliuralistinę praktinę tikrovę ir sieti jį su politinio totalitarizmo ištakomis. Transformuodamas pačią monizmo sampratą, Dworkinas imasi atremti Berlino filosofinę kritiką. Jis stengiasi įrodyti, jog monizmas nėra redukcijomis užsiimančių teoretikų siekis pateikti dogmatinę vertybių sistemą ar totalitarinių ideologijų instrumentas, bet kiekvieno žmogaus vertybinio mąstymo dalis. Dworkino pateikiama pozicija leidžia pagrįstai teigti, kad vertybinis monizmas gali būti daug nuosaikesnis, negu atrodė Berlinui.

Monistinio mąstymo ir totalitarizmo santykis

Berlinas apibrėžia monizmą kaip įsitikinimą, „kad iš esmės gali būti surasta kokia

nors viena formulė, kurią pasitelkus gali būti harmoningai realizuojami visi skirtingi žmonių tikslai“ (Berlinas 1995: 328). Vadinasi, viskas gali būti susieta „su vienintele esmine vizija, su viena daugiau ar mažiau nuoseklia ir aiškia sistema [...], su vienu vienu, universaliu organizuojančiu principu, vien kurio požiūriu viskas [...] turi reikšmę“ (Berlinas 1995: 333). Kitaip tariant, monizmą jis supranta kaip pamatinį principą, jog, nepaisant praktikoje regimų prieštaravimų, vertybėms gali būti suteikta harmonija. Tam reikia atrasti vieną teisingą vertybių sistemą, kuri kartą ir visiems laikams parodytų, kas yra gera ir bloga, teisinga ir neteisinga. Monizmas Berlinui reiškia, kad įmanomas principas, kurio pagrindu vienintelę vertybių sistemą būtų galima realizuoti praktikoje, siekiant pašalinti joje egzistuojančius vertybinius prieštaravimus.

Berlino apibrėžimas leidžia jam daryti išvadą, jog monizmas yra ne tik klaidinga, tačiau ir pavojinga pozicija: jis ne tik redukuoja vertybinio gyvenimo įvairovę į vieną neva pamatinę vertybę ar vertybių suderinimo formulę, tačiau praktikoje kone neišvengiamai veda į politinį totalitarizmą. Juk jei iš tiesų tiki radęs galutinį sprendimą visiems žmonijos vertybių ir tikslų prieštaravimams išspręsti, o „tavo troškimas išgelbėti žmoniją yra rimtas, privalai būti kietaširdis ir nekreipti dėmesio į kainą“ (Berlin 1990: 15–16), reikalingą šiam galutiniam ir aukščiausiam tikslui pasiekti. Taigi, Berlino nuomone, vertybių vienovės kaip būtino idealo postulavimas ignoruoja praktinėje tikrovėje randamą vertybių įvairovę ir skatina pateisinti bet kokias priemones šiam idealui pasiekti, net jei šios priemonės pareikalautų žmonių gyvybių. Berlinas monizmą suvokia kaip poziciją,

kuri politiniame gyvenime yra totalitarinių sistemų nuoroda.

Tačiau ar iš tiesų monizmą reikia apibrėžti berliniškai – kaip vienos vienintelės teisingos vertybės postulata arba tikėjimą metafizinių idealų pasauliu, kurį bet kokia kaina siekiama įgyvendinti realybėje? Dworkinas keičia šią monizmo sampratą. Jo pozicija leidžia išskirti kelis argumentus, kodėl monizmas yra daug nuosaikesnis, nei mėgina įrodyti Berlinas. Pirma, negalima nurodyti jokių tiesioginių sąsajų ar loginio ryšio tarp vertybių vienybės siekio ir totalitarizmo. Net tokie pliuralizmo gynėjai kaip J. Allenas ar G. Crowderis pripažįsta, kad šioje vietoje negalima lengva ranka dėti tiesioginio lygybės ženklo (Allen 2009: 469–470; Crowder 2004: 130). Žinoma, įmanoma, kad monistinės sistemos tarnautų totalitarinių režimų pateisinimui, tačiau net radę tokių istorinių pavyzdžių negalėtume išvesti jokio būtino ryšio tarp monizmo ir totalitarizmo. Daugių daugiausia totalitarizmas gali būti suvoktas kaip grėsmė, į kurią neatsakingas monistinis mąstymas gali vesti. Kita vertus, Dworkino teigimu, grėsmingi gali būti ne tik *ežiai*, bet ir *lapės* (Dworkin 2001: 74–76). Nusikaltimų pateisinimui gali būti naudojamos ne tik monistinės sistemos, bet ir įsitikinimas, kad „svarbios politinės vertybės būtinai konfliktuoja tarpusavyje, kad joks sprendimas ar pasirinkimas tarp jų negali būti apgintas kaip vienintelis teisingas sprendimas ir kad dalies mums rūpimų dalykų paaukojimas yra neišvengiamas“ (Dworkin 2001: 75). Mažų mažiausia šios pliuralizmo prielaidos gali skatinti vertybių reliatyvizmą, konformizmą, abejingumą ar politinio bei moralinio sprendimo stagnaciją.

Antra, Dworkinas keičia Berlino monizmo sampratą iš metafizinės į daug

nuosaikesnę praktinę. Vienas pagrindinių Dworkino siekių yra labai panašus į Berlino – įveikti metafizinį vertybių supratimą ir bet kokias vertybinio mąstymo sąsajas su dogmatizmu. Tačiau, priešingai nei Berlinas, jis neatsisako monizmo, bet keičia jo sampratą. Dworkino monizmas nėra fiksuota teorinė pozicija, kurios idėjos pirmiau turi būti išmąstytos ar atrastos, o tuomet mechaniškai perkeliamos į praktiką. Jo manymu, „joks abstraktus etikos modelis negali tarnauti kaip galutinis ir aukščiausias vertybių ir tikslų kriterijus“ (Dworkin 2004: 17). Pasak mąstytojo, vertybinis mąstymas yra savarankiškas ir nepriklauso nuo mokslinių ir metafizinių teorijų, kol šios neima operuoti vertybiniais argumentais ir pačios nevirsta vertybinėmis teorijomis. Šis mąstymas leidžia mums kalbėti apie tai, kas *turėtų būti*, nepriklausomai nuo to, kas *yra* (Dworkin 2011: 44–46). Būtent todėl Dworkinas nesitenkina faktiškai randamais vertybiniais prieštaravimais ir siekia jų darnos. Vertybių konfliktai ir sudėtingo vertybinio pasirinkimo situacijos tampa iššūkiais, kuriuos vertybinis mąstymas siekia įveikti ieškodamas geriausio galimo sprendimo. Kartu toks mąstymas visuomet išlieka orientuotas į praktiką, todėl šiuos prieštaravimus jis šalina atsakingai atsižvelgdamas į savo sprendimų pasekmes. Trumpai tariant, vertybinis mąstymas Dworkinui yra kiekvienam iš mūsų būdinga geba reflektuoti savo moralinius ir politinius įsitikinimus, juos persvarstyti ir veikti atsižvelgiant į šios refleksijos rezultatus. Kas kartą aptikusi kokį nors vertybių susidūrimą tokia refleksija imasi ieškoti galimybių suderinti šias vertybes.

Trečia, reflektyvus Dworkino monizmo pobūdis paverčia jį ta mąstymo geba, kuri gali užklausti dogmatiškiausius įsiti-

kinimus ir praktikoje virsti antikonformistine jėga. Praktikos ir veiksmo sritis niekuomet nestovi vietoje – ji nuolatos provokuoja poreikį vertinti, spręsti ir veikti, verčia nuolat kelti normatyvius klausimus ir svarstyti. *Ar planuojamas veiksmas moralus? Kaip turėčiau gyventi? Ar esama santvarka iš tiesų teisingiausia? Ką šioje situacijoje turėčiau daryti?* Net idealai, kuriuos laikome nepajudinamais, gali būti užklausti ieškant jų pagrįstumo. Nuo normatyvios refleksijos *a priori* nėra apsaugotas nė vienas įsitikinimas. Visų idealų tvirtumas ir akivaizdumas priklauso nuo to, kiek jie bus pajėgūs atlaikyti pakartotinius normatyvaus mąstymo klausimus ir kiek įtikinamų argumentų ras sau paremti (Dworkin 2011: 26, 37). Nepaisant to, kad kažkuris įsitikinimas atrodo akivaizdus ar politinės aplinkos yra pateikiamas kaip nepajudinamas, jis gali būti užklaustas iš naujo. Monistinio vertybių darnos siekio vedamas mąstymas bet kurioje situacijoje išlaiko šią kvestionavimo bei įsitikinimų ir argumentų refleksijos prerogatyvą. Todėl priešingai, nei manė Berlinas, monizmas nėra dogmatiškas ir neveda į totalitarizmą. Negana to, jis tampa jėga, kuri įgalina totalitarizmo prevenciją. Dworkinas rodo monizmą esant daug nuosaikesnę poziciją, nei įrodinėjo Berlinas.

Vertybių įvairovės integracija

Pliuralizmo gynėjai mėgsta pabrėžti, jog monizmas, kad ir koks nuosaikus būtų, negali išvengti praktiniam gyvenimui būdingos vertybių įvairovės redukcijos. Gindami vertybių vienovę, o ne įvairovę, monistai neišvengiamai privalo dalį vertybių palikti už šios vienovės ribų. Kaip teigia Berlino poziciją ginantys Martha Minow ir Josephas Williamas Singeris, nors monistai siekiamybe laiko vertybių vieno-

vę ir darną, tačiau būtent pliuralizmas su visa vertybių įvairove bei prieštaringumais tiksliau apibūdina mūsų moralinio ir politinio gyvenimo patirtį. Pliuralizmas į debatus apie gėrį ir teisingumą leidžia įtraukti daugiau ir įvairesnių pozicijų, o įvairovės neignoruojantys debatai turi daug daugiau galimybių pasiekti žmones (Minow, Singer 2010: 903). Kitaip tariant, vertybių pliuralizmas apibūdina praktinę tikrovę, pripažįsta ir įtraukia visas galimas vertybes, nesiekdamas kažko atmesti jau turimos vertybių schemos labui. Atsakyti į šią kritiką monistinė pozicija gali dvejopai. Galima įrodinėti, jog esama idealų ar jų sistemų, dėl kurių verta atsakyti likusios vertybinio gyvenimo įvairovės. Kita vertus, galima teigti, kad pliuralistų priekaištai monistams yra nepagrįsti, ir paaiškinti, kodėl monizmas neredukuoja vertybių įvairovės. Dworkino pozicija leidžia imtis antrosios strategijos.

Vertybių monizmą Dworkinas supranta kaip vertybių darnos ir neprieštaringumo siekį. Ši monizmo samprata ne *neigia* vertybių įvairovę, tačiau ją *integruoja*. Būtų galima sutikti su Josephu Razu, teigiančiu, kad Dworkino monizmas neabejotinai gali būti priimtinas daliai pliuralistų, mat visa, ko šis monizmas siekia, tėra darnūs abipusiai skirtingų vertybių ryšiai (Raz 2014: 6). Mums nebūtina rinktis laisvės *arba* lygybės, gailestingumo *arba* teisingumo – įmanoma rasti būdą šias iš pirmo žvilgsnio prieštaringas vertybes suderinti, tereikia ieškoti tokių į tarpusavio darną ir realizacijos pasekmes atsižvelgiančių sampratų, kurios derėtų ir įtikintų. Ši monizmo samprata nėra neproblemiška: gali kilti klausimas, kaip galima suderinti skirtingų kultūrų ar gyvenimo būdų vertybes, kurios akivaizdžiai konfliktuoja ir dažnu atveju kiekviena geba save nuosekliai pagrįsti?

Pavyzdžiui, sunku įsivaizduoti, kaip būtų galima suderinti krikščioniškosios ir islamo kultūrų vertybes. Ar iš tikrųjų galima rasti vieną vertybių rinkinį, kuriame derėtų tokios skirtingos vertybės bei jų hierarchijos? O gal vis dėlto toks monizmas nesugeba integruoti visų vertybių ir jam vis tiek tektų užsiiminėti redukcija?

Dworkino atsakymas remiasi į jau minėtą monizmo sampratą bei skirtį tarp praktinio gyvenimo veikėjo ir stebėtojo perspektyvų (Dworkin 2011: 9, 104, 229, 233). Stebėdami pasaulį ir praktiką iš šono mes iš tiesų regime vien didžiulę ir sunkiai suderinamą įvairovę, kur vienintelės ir absoliučios tiesos reikalavimas atrodo ne tik arogantiškas, tačiau ir redukcinis ar net pavojingas. Tačiau žvelgdami į praktiką iš pirmojo asmens perspektyvos, kaip veikėjai, kurie turi vertinti, priimti sprendimus ir veikti, sunkiai galime atsisakyti įsitikinimo, kad teisingas atsakymas turi būti ar kad skirtingos vertybės, kurios mums svarbios, gali būti suderintos. Mūsų, kaip veikėjų, atsakomybė reikalauja ieškoti geriausio sprendimo iškilus vertybių konfliktui ar sudėtingo pasirinkimo situacijai. Iš stebėtojo perspektyvos pasaulį mes suvokiame deskriptyviai, mąstome apie tai, kas yra; iš veikėjo perspektyvos keliamo normatyvų klausimą apie tai, kaip turėtų būti. Ši dviejų perspektyvų skirtis parodo, jog nėra prieštaravimo, jei sutinkame su, rodos, dviem skirtingais dalykais: 1) kad skirtingose kultūrose žmonės gyvena vadovaudamiesi skirtingomis vertybėmis; 2) kad nepaisant to kažkuris konkretus gyvenimo būdas yra teisingesnis ir geresnis nei kiti. Pirmoji perspektyva ir įsitikinimas leidžia mums pažinti gyvenamą pasaulį. Antrasis įsitikinimas būtinas tam, kad galėtume aktyviai gyventi ir veikti – vertinti, spręsti bei rinktis. Pati veiksmo sritis rei-

kalauja normatyvaus mąstymo kaip savo galimybės sąlygos, tačiau ji jokių būdu neneigia faktinio pliuralizmo egzistavimo. Dworkinas nesiekia rasti vieno vertybių rinkinio, kuris būtų primestas visiems. Jis nori įrodyti, jog apie vertybes galime mąstyti siekdami jų darnos ir pagrįstumo, o ne tiesiog abejingai konstatuodami jų daugį ir prieštarumą.

Konceptualinių pliuralizmo prielaidų kritika

Dworkinas kritikuoja Berlio suformuluotą vertybinio monizmo sampratą kaip pernelyg radikalią ir pateikia nuosaikesnio monizmo koncepciją. Jo monizmas neredukuoja vertybių įvairovės ir neturi tiesioginių sąsajų su totalitariniais režimais. Tačiau tai savaime nepadarо vertybinio monizmo pranašesne pozicija už pliuralizmą. Norint įrodyti, kad Dworkino monizmas laikytinas pagrįsta alternatyva pliuralizmui, būtina pateikti argumentus, kodėl ir kaip monizmas geba tiksliau kalbėti apie vertybes nei pliuralizmas. Dworkino pozicija tai daro keliais aspektais. Pirma, jis parodo, kad pliuralistų postuluojamas vertybių konfliktškumas jau užkoduotas pačiose jų pozicijos prielaidose. Antra, Dworkinas mano, kad vertybių konfliktai pliuralistų yra suvokiami vien deskriptyviai, kaip istoriniai reiškiniai. Ignoruojuama, kad vertybes mes visų pirma ne aprašome, bet jomis vadovaujamės, o vertybių konfliktus ne tiesiog konstatuojame, bet siekiame juos išspręsti. Tai reiškia, kad deskriptyvus pliuralistų vertybių srities suvokdamas ignoruoja tai, kaip šią sritį suvokiame mes, moralinio bei politinio gyvenimo dalyviai, kurie vadovaudamiesi vertybėmis turi spręsti ir veikti.

Avery Plaw nuomone, Dworkino pareikšta pliuralizmo kritika yra nesėkmin-

ga. Esą, Dworkinas pliuralistams priskiria neteisingą vertybių konflikto sampratą, kur šie konfliktai aiškinami kaip būtina tragiški ir neišsprendžiami, o parodymus, kad ne visos vertybės pliuralizmo šalininkams atrodo būtina konfliktuojančios ir ne visi konfliktai absoliučiai neišsprendžiami, Dworkino argumentas subliūkštų (Plaw 2004: 105). Tačiau, nors Dworkinas iš tiesų skiria nemažai dėmesio vertybių konfliktams, tai jokiū būdu nėra vienintelis ar pagrindinis jo pliuralizmo kritikos argumentas. Manyti, kad vertybių konfliktai išsprendžiami ar bent verti sprendimo, Dworkinui leidžia radikaliai nuo Berlino besiskiriančios prielaidos. Būtent į prielaidas, o ne prielaidų pasekmes nusitaiko ir jo kritika. Todėl net jei sutiktume, kad Plaw kritika Dworkino atžvilgiu teisinga ir pliuralistai vertybių konfliktus nebūtina turi aiškinti kaip visiškai neišsprendžiamus, ši kritika nebūtų pakankama įrodyti, jog pagrindiniai Dworkino argumentai, nukreipti prieš Berlino pliuralizmą, yra klaidingi, o jo kritika nepagrįsta.

Siekiant iki galo apibrėžti pagrindinį Dworkino kritikos pliuralizmui argumentą verta atsižvelgti ne tik į Plaw komentuojamą 2001 metų straipsnį „Ar liberalios vertybės konfliktuoja?“, skirtą tiesioginei Berlino kritikai, tačiau ir į straipsnius „Objektyvumas ir tiesa: geriau jais tikėtumėte“ (1996), „Harto *Post Scriptum* ir politinės filosofijos pobūdis“ (2004) bei 2011 metų veikalą *Teisingumas ežiams*, kuriuose, nors ir epizodiškai, taip pat plėtojama pluralizmo kritika. Pagrindinis Dworkino argumentas apeliuoja į deskriptyvų pliuralizmo prielaidų pobūdį. Tiesioginiai Dworkino argumentai ir implicitiškos jų prielaidos leidžia parodyti, kad pliuralizmas yra nepakankamas vertybių aiškinimui, o norint *tiksčiau* kalbėti apie

vertybes būtina pasitelkti normatyvų mounistinį mąstymą.

Pliuralistinis pesimizmas

Pliuralizmo šalininkai teigia, kad jie geba geriau paaiškinti praktinę tikrovę, nes atsižvelgia į kone akivaizdų faktą, jog mes neišvengiamai susiduriame su sunkaus pasirinkimo reikalaujančiomis situacijomis, kai susikerta lygiavertės, tačiau nesuderinamos vertybės. Pavyzdžiui, galime būti priversti rinktis tarp teisingumo ir gailėtingumo arba absoliučios laisvės ir lygybės. Pasak Berlino, „[i]š kasdienio patyrimo matyti, kad pasaulis yra toks, kuriame nuolat turime rinktis iš lygiai galutinių tikslų ir lygiai absoliučių reikalavimų; kai kurių iš jų realizavimas neišvengiamai sąlygoja kitų aukojimą“ (Berlin 1995: 327). Ši „pasirinkimo iš absoliučių reikalavimų būtinybė yra neišvengiama žmogiškojo būvio charakteristika“ (ten pat: 328). Tai reiškia, kad būtent vertybių susidūrimas Berlinui yra vertybių konflikto situacijos centrinė ašis ir esmė. Nagelio žodžiais, pesimistinis vertybių pliuralizmo vaizdinys veda į itin negatyvias išvadas: jei besikertančios vertybės iš tiesų nebendramatės ir nesuderinamos, jei jų konfliktas neišsprendžiamas, neturime pagrindo *mėginti* jį spręsti – tegalime konstatuoti konflikto egzistavimą (Nagel 2001: 110). Pliuralistinė pozicija nepalieka mums preteksto į vertybių konfliktą žiūrėti kaip į išsprendžiamą ar spręstiną. Vertybių susidūrimo situaciją ji skatina priimti kaip nekvestionuojamą duotybę. Jeigu vertybių konfliktas yra iš principo neišsprendžiamas, tai nėra jokio pagrindo sukti galvą ieškant kokio nors sprendimo.

Dworkino manymu, šis pliuralistų piešiamas praktinės tikrovės vaizdinys yra netikslus, nes suabsoliutina vertybių susi-

dūrimą ir ignoruoja tai, jog tokiose situacijose mes taip pat patiriame ir normatyvų siekį išspręsti vertybių konfliktą. Pasak Dworkino, vertybių konflikto situacijose mes „pasitinkam gyvenimą keičiančius sprendimus su daugybe emocijų, tarp jų, žinoma, su neužtikrintumu, tačiau kartu – su varginančiu ir bauginančiu nujautimu, kad nors nežinome, kaip nuspręsti, be galo svarbu, ką vis dėlto nuspręsimė“ (Dworkin 2011: 94). Kad ir koks sudėtingas būtų vertybių konfliktas, kad ir kokia neišsprendžiama atrodytų situacija, troškimas šį konfliktą išspręsti bei įsitikinimas, kad galima rasti sprendimą, niekur nedingsta. Faktinis vertybių konflikto konstatavimas gali būti pirmasis tokios situacijos dėmuo, tačiau jokių būdu ne vienintelis, nes mūsų vertybinis mąstymas ne tiek fiksuoja konfliktą, kiek siekia jį išspręsti. Būtent ši normatyvumo patirtis, kuri lieka nepastebėta pliuralistų, tampa centrine Dworkino monizmo ašimi, padeda geriau suprasti ir paaiškinti mūsų vertybinį mąstymą. Pliuralistai su Berlinu priešakyje lieka stebėtojo pozicijoje ir apie vertybes bei jų susidūrimus kalba kaip apie faktiškai pasaulyje pasitaikančius reiškinius; Dworkino monizmas siekia į šį reiškinį pažvelgti iš mūsų vertybinio mąstymo vidaus – kas nutinka, kai mes, kaip veikėjai, kurie vadovaujasi vertybėmis, susiduriame su jų konfliktu. Deskriptyvus mąstymas apie vertybes neleidžia Berlinui paaiškinti normatyvaus siekio išspręsti jų konfliktus. Dworkino monizmas, atkreipdamas dėmesį į tai, kaip mes su vertybėmis susiduriame sprendami ir veikdami, padeda tiksliau paaiškinti ne tik vertybių konflikto situaciją, bet ir mūsų vertybinį mąstymą.

Robertas Beineris atskleidžia neigiamas pliuralizmo pozicijos pasekmes normatyviam etikos ir politikos filosofijos

diskursui. Pasak Beinerio, pliuralizmo pozicija ne tik niekuo neprisideda prie šio diskurso, bet ir tampa savotišku Trojos arkliu, siekiančiu jį diskredituoti (Beiner 2014: xvi–xx). Jei normatyvų etikos ir politikos filosofijos diskursą suvoksime kaip tūkstantmečius besitęsiantį dialogą dėl konkuruojančių gėrio sampratų, vienintelis būdas prasmingai prisidėti prie šios tradicijos ir dalyvauti dialoge yra savos gėrio sampratos ar aiškios normatyvios koncepcijos pateikimas. Tačiau Berlino pozicija siūlo ne konkrečią gėrio ar kitų moralės bei politikos kategorijų sampratą, o teiginį, kad jokia samprata ir jokia pozicija nėra ir negali būti galutinė, nes kiekviena samprata atskleidžia tik dalį tiesos ir nėra pajėgi universaliai apibrėžti savo objekto, kurio supratimas kinta istorijoje ir keičiasi skirtingose kultūrose. Ši pozicija ne tik pati niekuo neprisideda prie diskusijų apie gėrį ar teisingumą, ne tik yra priklausoma nuo jau egzistuojančių monistinių pozicijų, bet dar ir siekia nutraukti diskusijas pareikšdama, kad pagrindinis dialogo klausimas esąs neatsakomas. Į šį Berlino požiūrį drauge su Beineriu norisi atsakyti, jog dalyvaujant pokalbyje apie vertybes neįmanoma išlikti visiškai neutraliam ir lygiavertėmis laikyti visas egzistuojančias sampratas (Beiner 2014: xx). Mes galime užsiimti idėjų istorija – aprašyti visas sąvokų „laisvė“ ar „teisingumas“ sampratas, kurias įvairiais laikais skirtinguose kontekstuose vartojo filosofai, intelektualai ir politikai. Tačiau šis aprašymas savaime neatsako į mums, kaip moralės subjektams, kylančius klausimus, kuri iš šių sampratų geriausiai apibūdina laisvę ar teisingumą bei kuria iš jų turėtume vadovautis priimdami sprendimus ir veikdami. Būtent normatyvūs klausimai apie vertybes ir jų pagrįstumą yra klausimai, padedantys mums

jas geriau suprasti *kaip vertybes*. Juk jos visų pirma yra įsitikinimai, kuriais mes vadovaujamės veikdami, o ne, kaip teigia pliuralistai, vien istorijos tėkmėje randami reiškiniai. Stebėdamas ir aprašydamas vertybes vien iš šono kaip reiškinius, pliuralizmas lieka nepajėgus iki galo jas suvokti bei paaiškinti.

Konceptualinis vertybių konflikto (ne)išsprendžiamumas

Dworkino monizmas laikytinas pranašesniu, nes, priešingai nei pliuralizmas, nepostuluoja vertybių konflikto kaip *konceptualinės tiesos*. Konceptualinė tiesa reiškia, kad vertybių susidūrimai ir šių konfliktų neišsprendžiamumas yra neišvengiami, nes pačios vertybių sampratos yra konceptualiai nebendramatės. Jų sampratos apima logiškai prieštarigus elementus, kurie negali būti suderinti ir suvienyti vienoje bendroje sistemoje. Berlinas, teigdamas konfliktų neišsprendžiamumą, ne kartą pabrėžia: „akivaizdu yra tai, kad vertybės gali susidurti“ (Berlin 1990: 12). Šis akivaizdumas jam „yra būtina, o ne atsitiktinė tiesa“ (Berlinas 1995: 329), kitaip tariant tai – konceptualinė tiesa (Berlin 1990: 13). Vertybių konfliktas Berlinui jau užkoduotas pačiose abstrakčiausiose pliuralizmo prielaidose. Tačiau konceptualinis vertybių konflikto būtinumas atrodo abejotinas dėl poros priežasčių.

Pirma, siekdamas pagrįsti konceptualinius vertybių konfliktus, Berlinas apsiriboja deklaratyviais pareiškimais arba nuorodomis į empirinę bei istorinę patirtį. Konfliktų neišsprendžiamumas jam atrodo pagrindžiamas „įprastiniais empirinio stebėjimo ištekliais ir įprastiniu žmogiškuoju pažinimu“ (Berlin 1995: 327). Tokios nuorodos į istorinę bei empirinę patirtį, kai susidūrę su vertybių konfliktu išgyvenome

stiprias abejones, kokį sprendimą priimti, leidžia kalbėti apie neužtikrintumą ar nežinojimą, ką rinktis bei kaip elgtis. Tačiau tai jokių būdu savaime nereiškia *žinojimo*, jog teisingo sprendimo tokiose situacijose nėra (Dworkin 2001: 79–81). Dworkinas deda daug pastangų, kad aiškiai parodytų skirtumą tarp šių dviejų skirtingo stiprumo teiginių. Jis visiškai pripažįsta *neužtikrintumo* ar net sprendimo *nežinojimo* galimybę (Dworkin 2011: 34–35; 118–120), tačiau atkreipia dėmesį, jog pozityvus tvirtinimas, esą, teisingo sprendimo nėra, reikalautų daug sudėtingesnio ir išsamensio argumento nei vien nuorodos į empirinę ar istorinę tikrovę (Dworkin 2001: 90; 2011: 35). Taigi nors Berlinas užtikrintai tvirtina, kad vertybių konflikto situacijos yra neišsprendžiamos, šiam teiginiui jis nepateikia pakankamo argumento – jo šuolis nuo *neužtikrintumo*, patiriamo konkrečiose situacijose, iki *žinojimo*, kad tos situacijos neišsprendžiamos, yra nepagrįstas.

Antra, įsitikinimas, jog vertybių sampratos *a priori* yra konfliktiškos, kad laisvė būtinai yra nesuderinama su lygybe, o gaillestingumas – su teisingumu, suponuoja, kad mes turime aiškius, fiksuotus šių vertybių apibrėžimus, kuriuos sudėję greta ir palyginę akivaizdžiai matysime jų prieštaringumą. Tačiau ar iš tiesų tokius apibrėžimus turime? Pasak Dworkino, šio požiūrio šalininkai nepastebi, jog vertybinės sąvokos diskurse ir kasdienybėje iš tiesų funkciojuoja kitaip nei empirinės (Dworkin 2004: 7). Mes neturime aiškių apibrėžimų, ką reiškia gėris, laisvė, lygybė ir kitos vertybės. Filosofai ginčijasi, kuri iš sampratų geriausiai apibūdina šias vertybes. Bet kuris rimtas ginčas dėl to, kuri vertybė svarbesnė, neabejotinai įtraukia diskusiją ir dėl to, kaip vieną ar kitą vertybę apibrėžti ir kodėl ji yra svarbi (ten pat: 8). Tai reiškia,

jog vertybės nėra faktiniai reiškiniai, egzistuojantys pasaulyje, kuriuos galime imti ir aprašyti kaip kitus fenomenus ar objektus. Norint suprasti, kas yra vertybė, būtina atsižvelgti į tai, kad su jomis susiduriame kaip su normatyviais įsitikinimais, kuriais siekiame vadovautis. Būtent todėl, siekiant apibrėžti vertybę, reikalingas argumentas, kodėl šis apibrėžimas ir ši samprata yra geriausia iš galimų ir kodėl ši vertybė apskritai yra vertybė – kuo ji mums svarbi ir kodėl turėtume ja vadovautis. Negana to, kadangi mes vadovaujamės ne viena, tačiau daugeliu vertybių, neišvengiamai norime savo vertybiniame mąstyme išsaugoti ir suderinti jas visas. Mums svarbi ne tik laisvė, bet ir lygybė, ne tik teisingumas, bet ir gailestingumas, todėl ieškome tokių šių vertybių sampratų, kurios derėtų tarpusavyje. Berlio prielaidos, suponuodamos išskirtinai deskriptyvų vertybių pobūdį, primeta joms fizinių objektų ir reiškinių savybes, neatsižvelgia į normatyvų pobūdį, kuriuo jos funkcionuoja tikrovėje, ir nepalikdamos jokios kitos galimybės iš anksto numato neišsprendžiamą jų konfliktą.

Vertybių konflikto sprendimo pavyzdys

Kadangi galimybė išspręsti vertybių konfliktus laikytina centrine Dworkino argumentacijos ašimi, neišvengiamai norisi matyti nors vieną pavyzdį, kur tokia galimybė įgyvendinama, net jei teoriniai Dworkino argumentai mus įtikina. Kaip Dworkino siūloma etinio monizmo samprata gali išspręsti konkrečius vertybių konfliktus, išvengdama redukcijos ir išsaugodama vertybių įvairovę? Ar Dworkino mąstymas gali būti produktyvus sprendžiant opiausias šiuolaikinės moralės filosofijos klausimus? Galbūt mąstytojo pabrėžiamas glaudus moralės filosofijos

santykis su praktika gali padėti taikomosios etikos šakose, nagrinėjančiose aktualius ir tiesiogiai su praktika susijusius klausimus? Pats Dworkinas neabejotinai atsakytų teigiamai. Savo veikale „Gyvybės valdos: ginčas dėl abortų, eutanazijos ir asmens laisvės“ (*Life's Dominion: An Argument About Abortion, Euthanasia and Individual Freedom*) jis kaip tik ir imasi, ko gero, aktualiausių ir aštriausių šiuolaikinės bioetikos klausimų – aborto ir eutanazijos – bei siekia parodyti, kaip radikaliai priešingų pozicijų atstovai gali rasti abiem bendrą prielaidą, taigi ir pirminį pagrindą racionaliai diskutijai, o gal net klausimo sprendimui. Kadangi mūsų tikslas yra tik pateikti pavyzdį, kaip vadovaujantis Dworkino monizmu galima rasti konkretaus vertybių konflikto sprendimo būdą, rekonstruosime Dworkino argumentą tik vienu – eutanazijos – klausimu. Kartu išryškinsime tas monistinio Dworkino mąstymo struktūrines ypatybes, kurios leidžia jam pasiekti pozityvų vertybių konflikto sprendimo rezultatą.

Pasak Dworkino, nors įprasta manyti, kad gyvybės šventumas (*the sanctity of life*) yra pamatinė prielaida eutanazijos oponentams, šis įsitikinimas gali tapti esminiu argumentu ir eutanazijos šalininkams (Dworkin 1993: 196). Mąstytojo teigimu, prielaida, kad žmogiška gyvybė yra neginčijama ir neliečiama vertybė, laikytina bendra abiem stovykloms. Visa, kas šias stovyklas skiria, tėra skirtingas supratimas, kaip šių vertybę suprasti, realizuoti bei saugoti. Vieni biologinį žmogaus kūno funkcionavimą (o dažniausiai vien pačių pamatinių jo organų veiklą ar dirbtinį jų veiklos palaikymą) laiko esminiu aspektu žmogiškos gyvybės apibrėžime – kol funkcionuoja kūnas, tol žmogus laikomas vis dar tuo pačiu gyvu žmogumi. Tokiu atveju nutraukti jo gyvybę (nepaisant to,

ar išlikę tam tikri sveikam žmogui būdingi gebėjimai, pavyzdžiui, judėti, kalbėti, reaguoti į aplinką bei ją suprasti) būtų gyvybės neliečiamumo paniekinimas. Tačiau eutanazijos šalininkai, lygiai taip pat gerbdami gyvybės neliečiamumą, gali teigti, kad žmogaus gyvybė neturėtų būti apibrėžiama pirmiausia per biologinį kūno funkcionavimą. Tai, ką mes laikome savimi, neapsiriboja mūsų kūno gyvybe, tačiau yra ir integrali, visą gyvenimą besivystanti asmenybė, turinti savo patirtis, įsitikinimus, nuostatas ir apibrėžianti save tam tikromis istorinėmis, kultūrinėmis, etinėmis bei politinėmis kategorijomis. Pasak Dworkino, mums svarbu, kad visa tai, ką patiriame, ką sprendžiame, ką renkames ir veikiame, galėtų būti matoma kaip vienas darnus asmenybės naratyvas (Dworkin 1993: 205). Tokio savęs suvokimo centre atsiranda žmogiškas orumas, kuris kai kuriuos dalykus gali išskirti kaip žeminančius ar netgi neigiančius žmogaus asmenybę. Tarkim, atsitikus nelaimei, žmogus gali laikyti nepakeliamu dalyku vien biologinį funkcionavimą, visišką priklausomybę nuo kitų ir nepajėgumą judėti ar galbūt net bliviai mąstyti bei suvokti aplinką, nes būtent tie dalykai, kurie jam dabar tapo visiškai negalimi, apibrėžė tai, kuo jis save laikė. Jo manymu, toks egzistavimas žemintų jo žmogišką orumą, pažeistų savęs suvokimą ir nebebūtų vertas gyvenimo. Žinoma, galimas ir priešingas požiūris – įsitikinimas, kad būtina į gyvenimą kabintis visomis išgalėmis, kad ir kokius išbandymus jis siunčia bei ką atima. Abu šie įsitikinimai, kaip ir daugelis kitų galimų, priklausys nuo to, kaip žmogus suvokia tai, kas jis ir jo gyvenimas yra, nors abu lygiai taip pat gyvenimą ir žmogaus gyvybę laikys nepažeidžiama vertybe.

Šiame samprotavime išskirtini du Dworkino argumentai prieš griežtą eutanazijos draudimą. Pirma, eutanazijos klausimu vienas universalus bei visiems vienodai taikomas sprendimas žemina žmogaus orumą, nes atima iš žmogaus teisę bei atsakomybę priimti sprendimą pačiam vienu svarbiausių savo gyvenimo klausimų. Siekis visiems galimiems atvejams pritaikyti vieną universalų eutanazijos klausimo sprendimą yra ne tik savotiška prievarta, kuri išstumia asmeninę atsakomybę, bet ir iš principo sėkmingai neįgyvendinamas siekis, mat skiriasi tiek žmonių gyvenimai, jų savivoka, tiek situacijos, kuriose jie turi priimti šiuos sudėtingus sprendimus (Dworkin 1993: 216, 213). Antra, jei pritarisime, kad gyvenimo šventumo įsitikinimas yra bendra prielaida abiem stovykloms, klausimas, kaip šią vertybę saugoti bei realizuoti, tampa tikėjimo klausimu³, o tikėjimo klausimais demokratinė valstybė turi palikti savo piliečiams laisvę⁴.

Kaip teisingai pažymi Courtney S. Campbell, net jei nebūtume visiškai įtikinti Dworkino pozicijos, būtų sunku paneigti, jog tai – naujas ir stiprus požiūrio taškas į aršiai diskutuojamą problemą (Campbell 1996: 15). Ko gero, viena centrinių šios pozicijos ypatybių ta, jog, būdama argumentuota ir tvirta, ji kartu ne tik palieka vietas, bet ir integruoja oponuojančias pozicijas. Kadangi tai monistinė pozicija, ji ieško ir randa bendrą pamatą – vertybę,

³ Dworkinas plėtoja specifinę religijos ir tikėjimo sampratą, kurios plačiausią aptarimą galima rasti jo 2013 metų veikale *Religija be Dievo (Religion without God)*.

⁴ Tai nereiškia, kad Dworkinas nemano, jog eutanazijos klausimu įstatymai turėtų numatyti labai aiškius ir detalius ribojimus bei įvairiausių teisinius „saugiklius“. Jis yra tik prieš griežtą jos draudimą bet kokiu atveju.

vienijančią iš pirmo žvilgsnio priešingus įsitikinimus. Kita vertus, būdama nuosai-kaus monizmo pavyzdys, ji neredukuoja ir radikaliai neatmeta galimų sprendimų įvairovės. Pasak paties Dworkino, nėra nieko stebėtino, kad mūsų suvokimas, kas yra mirtis ir kaip turėtų ar neturėtų pasibaigti žmogaus gyvenimas, taip smarkiai skiriasi. Atsakymas, kuris šiuo klausimu mums atrodo teisingas, neišvengiamai priklausys nuo to, kaip mes gyvename savo gyvenimą, kiek stipriai vertiname jo vientisumą ir ką laikome esminiais gyvenimo interesais (Dworkin 1993: 213). Joks abstraktus universalus sprendimas šiuo klausimu negali būti kaip formulė ar taisyklė, tinkama kiekvienam. Mus vienija sutarimas, kad gyvenimas yra nepaneigiama vertybė, tad skirtumai atsiranda „ne todėl, kad vieni žmonės niekintų vertybę, kurią kiti gerbia, bet, priešingai, todėl, kad vertybė, apie kurią kalbama, yra pačiame centre kiekvieno iš mūsų gyvenime ir nė vieni negalime žiūrėti į ją kaip į nereikšmingą bei abejingai priimti kitų žmonių poziciją jos atžvilgiu“ (ten pat: 217). Trumpai tariant, eutanazijos klausimo pavyzdys parodo, kaip nuosai-kaus Dworkino monizmas gali pasiūlyti pozityvų atsakymą į vieną opiausių šiuolaikinės bioetikos problemų. Jis išlieka tvirtą poziciją ginančiu monizmu, tačiau kartu neneigia egzistuojančio vertybinių įsitikinimų pliuralumo. Dworkinas parodo, kad susikerta ne radikaliai skirtingos vertybės, o būdai, kaip suvokiame bei realizuojame tą pačią visų gerbiamą bei puoselėjamą vertybę. Tai reiškia, kad abstraktesniame prielaidų lygmenyje randame ne konfliktą, o sutarimą, tačiau šis sutarimas konkrečiose situacijose bus realizuojamas skirtingai ir bus vedamas ne kokios nors universalios

taisyklės, tačiau sprendžiančiojo asmeninės atsakomybės.

Išvados

Plėtodamas pliuralizmo koncepciją, Berlinas kritikuoja monizmą kaip vertybių įvairovę redukuojančią poziciją. Jo many- mu, moralinis ir politinis gyvenimas yra esmiškai pliuralistinis, todėl praktikoje monizmui būdinga vertybių redukcija gali vesti į politinį totalitarizmą. Dworkinas nesutinka su šia monizmo samprata ir pateikia alternatyvią vertybių monizmo koncepciją. Jis, kaip ir Berlinas, kritikuoja metafizinį vertybių supratimą, tačiau atmets pliuralizmą ir keičia paties monizmo sampratą. Skirtingų vertybių darna šioje monizmo sampratoje yra ne metafizinis idealas, kurį turėtume mechaniškai perkelti į praktiką, tačiau mūsų moralinio mąstymo principas, siekiantis išspręsti praktikoje pasitaikančius vertybių konfliktus ir rasti geriausią galimą atsakymą. Jo siūloma monizmo samprata ne redukuoja, bet integruoja vertybių įvairovę. Tokia Berlinui oponuojanti Dworkino pozicija nėra dogmatiška ir neturi sąsajų su politiniu totalitarizmu, todėl laikytina nuosai-kaus vertybių monizmu.

Nuosai-kaus monistinė pozicija leidžia Dworkinui pagrįstai kritikuoti Berlino pliuralizmą. Pastarasis teigia, kad mūsų praktinė tikrovė yra pliuralistinė – jai būdinga vertybių įvairovė, kuri lemia konceptualiai neišsprendžiamus vertybių konfliktus. Dworkino kritika rodo, kad pliuralistų požiūris vertybes ir jų konfliktus mato vien kaip istorinius reiškinius, tarsi vertybių ginčus stebėtume iš šalies. Pliuralizmo šalininkai ignoruoja tai, kad mes ne tik susiduriame su vertybių konfliktais, bet ir siekiame juos išspręsti, o pačias vertybes visų pirma suvokiame ne kaip reiškinius,

bet kaip įsitikinimus, kuriais vadovaujamės veikdami. Vertybių konfliktus laikydamas konceptualiai neišsprendžiamais, pliuralizmas nepagrįstai siūlo pesimistinį praktinės tikrovės vaizdą ir nepalieka preteksto mėginti juos išspręsti. Dworkino

monizmas į vertybių sritį žvelgia iš vidaus bei atkreipia dėmesį į tai, kaip mes su vertybėmis susiduriame praktiškai sprendami ir veikdami. Tai leidžia jam tiksliau nei pliuralizmas apibūdinti vertybes ir mūsų vertybinį mąstymą.

LITERATŪRA

Beiner, R., 2014. *Political Philosophy. What Is It and Why It Matters*. Cambridge: Cambridge University Press.

Berlin, I., 1990. The Pursuit of an Ideal. In: *The Crooked Timber of Humanity. Chapters in the History of Ideas*, ed. Henry Hardy. London: John Murray (Publishers) Ltd.

Berlin, I., 1995. Dvi laisvės sąvokos. In: *Vienovė ir įvairovė: žvilgsniai į idėjų istoriją*, sud. A. Jokubaitis. Vilnius: Amžius.

Campbell, C. S., 1996. Bioethics and Spirit of Secularism. In: *Secular Bioethics in Theological Perspective*, ed. Earl E. Sherp. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.

Crowder, G., 2004. *Isaiah Berlin. Liberty and Pluralism*. Cambridge: Polity Press.

Dworkin, R., 2001. Do Liberal Values Conflict? In: *The Legacy of Isaiah Berlin*, eds. Mark Lilla et al. New York: New York Review of Books.

Dworkin, R., 2004. Hart's Postscript and the Character of Political Philosophy. *Oxford Journal of Legal Studies* 24(1): 1–37.

Dworkin, R., 2011. *Justice for Hedgehogs*. Cambridge: Harvard University Press.

Dworkin, R., 1993. *Life's Dominion: An Argument about Abortion, Euthanasia, and Individual Freedom*. New York: Knopf.

Dworkin, R., 2013. *Religion without God*. Cambridge: Harvard University Press.

Minow, M.; Singer, J. W., 2010. In Favor of Foxes: Pluralism as Fact and Aid to the Pursuit of Justice. *Boston University Law Review* 90: 903–920.

Nagel, T., 2001. Pluralism and Coherence. In: *The Legacy of Isaiah Berlin*, eds. Mark Lilla et al. New York: New York Review of Books.

Plaw, A., 2004. Why Monist Critiques Feed Value Pluralism: Ronald Dworkin's Critique of Isaiah Berlin. *Social Theory and Practice* 30(1): 105–126.

Raz, J., 2014. Preprint. *A Hedgehog's Unity of Value*. Prieiga per internetą <http://ssrn.com/abstract=2441858> [žiūrėta 2014-11-06].

Williams, B., 2001. Liberalism and Loss. In: *The Legacy of Isaiah Berlin*, eds. Mark Lilla et al. New York: New York Review of Books.

DWORKIN'S ALTERNATIVE TO BERLIN'S VALUE PLURALISM

Aistė Noreikaitė, Alvydas Jokubaitis

Abstract. The aim of this paper is to prove that Ronald Dworkin's value monism is a reasonable alternative to Isaiah Berlin's value pluralism. Berlin criticized monism for the reduction of diversity of value, its tendency to dogmatism and links with totalitarianism. Dworkin rejects Berlin's conception of monism and argues for a much more moderate conception of monism. This paper examines Dworkin's critique for pluralism. While opposing to the exponents of Berlin's pluralism (A. Plaw, J. Allenas, J. Gray, M. Minow and J. W. Singer), it argues that Dworkin's moderate value monism allows us to give a better account of values than pluralism. The paper defends the position of value monism, which is most often strictly criticized in contemporary discourse of moral and political philosophy.

Keywords: value monism, value pluralism, Ronald Dworkin, Isaiah Berlin

Įteikta 2015 m. gegužės 29 d.